

Oválný portrét

Edgar Allan Poe

Toto dílo je zveřejněno k volnému užívání pod licencí CC0. Všechna práva vyhlazena.

Další svobodná díla najdete na www.liberary.cz

Autor: Edgar Allan Poe
Překlad: Martin Doucha

Zámek, do kterého se můj sluha rozhodl vniknout násilím, než aby mne těžce zraněného nechal strávit noc pod širým nebem, byl jedním z těch sídel mísících ponurost s majestátností, které se tak dlouho mračily uprostřed Apenin, o nic méně ve skutečnosti než v představách paní Radcliffové. Podle všeho byl opuštěn dočasně a velmi nedávno. Usadili jsme se v jedné z nejmenších a nejméně okázale zařízených komnat. Nacházela se v odlehlé věži zámku. Její výzdoba byla bohatá, ale zároveň potrhaná a starožitná. Zdi byly ověšené tapisériemi a poseté rozmanitými erbovními trofeji mnoha tvarů vedle neobvykle velkého počtu téměř živých moderních obrazů v rámech s bohatými zlatými arabeskami. O tyto obrazy rozvěšené nejen po hlavních plochách zdí, ale i ve spoustě výklenků, které si vynutila bizarní architektura zámku — o tyto obrazy ve mně vyvolalo hluboký zájem zřejmě mé počínající delirium; takže jsem nakázal Pedrovi zavřít těžké okenice pokoje — neboť již byla noc — zapálit jazyky vysokého mnohoramenného svícnu stojícího u hlavy mé postele — a doširoka roztáhnout třásněmi lemované závěsy z černého sametu obklopující samotnou postel. O to vše jsem požádal, abych se mohl oddat když ne spánku, tak alespoň střídavě rozjímání o oněch obrazech a studování malého svazku, který jsme objevili na polštáři a který je sliboval popsat a kriticky zhodnotit.

Dlouho — dlouho jsem četl — a uchvácen, oddaně jsem zíral. Hodiny ubíhaly báječným kvapem a přišla hluboká půlnoc. Nespokojen s polohou svícnu, ztěžka jsem natáhl ruku, než abych rušil svého podřimujícího sluhu, a přemístil jsem svícen tak, aby vrhal více světla na knížku.

Jenže můj čin přinesl zcela nečekaný výsledek. Záře početných svící (neb jich bylo mnoho) nyní dopadala do zákoutí pokoje, které bylo dosud zahaleno temným stínem jednoho ze sloupků postele. V jasném světle jsem tak spatřil obraz předtím zcela nepovšimnutý. Byl to portrét mladé dívky právě dozrávající v ženu. Spěšně jsem obraz přelétl pohledem a zavřel jsem oči. Proč jsem to udělal, nebylo nejprve jasné ani mně samému. Ale dokud jsem měl víčka stále zavřená, prošel jsem si v duchu důvody, proč jsem je vůbec zavřel. Byla to spontánní reakce, abych získal čas na přemýšlení — abych se ujistil, že mne zrak nešálí — abych uklidnil a potlačil svou představivost pro mnohem střízlivější a jistější pohled. Za pár okamžiků jsem se opět upřeně zahleděl na onen obraz.

Nemohl jsem mít sebemenších pochyb, že již vidím jasně; neb první zazáření paprsků svící na plátno jako by rozptýlilo fantaskní otupělost, která pozvolna kalila mé smysly, a okamžitě mne vyplašilo k plné bdělosti.

Jak jsem již řekl, šlo o portrét mladé dívky. Byla to pouze hlava a ramena v provedení, které se technicky nazývá *vinětace*; ve velmi podobném stylu jako oblíbené hlavy od Sullyho. Ruce, hrud' a dokonce i konečky zářivých vlasů se nezřetelně vytrácely do neurčitého, přesto hlubokého stínu, který tvořil pozadí celku. Rám byl oválný, bohatě pozlacený a jemně protkaný *mareskou*. Jako umělecký výtvar nemohlo být nic obdivuhodnějšího než onen obraz. Jenže mé náhlé a silné pohnutí nemohlo způsobit ani provedení toho díla, ani nesmrtelná krása její tváře. Ze všeho nejméně možné pak bylo, že si má představivost vytržená z polospánku spletla obraz s hlavou živé osoby. Okamžitě jsem si všiml, že zvláštnosti aranžmá, *vinětace* a rámu musely takovou myšlenku okamžitě zahnat — musely znemožnit o ní byt' jen na vteřinku uvažovat. Během soustředěného přemýšlení o těchto faktech jsem zůstal, snad hodinu, v polosedě, v pololeže se zrakem přilepeným na portrét. Nakonec, uspokojen skutečným tajemstvím jeho účinku, jsem klesl zpět na postel. Kouzlo obrazu jsem objevil v absolutní *živosti* výrazu, která mne nejprve vyplašila, ale nakonec mne udivila, podmanila si mne a šokovala mne. S hlubokým a uctivým úžasem jsem vrátil svícen na původní místo. Když jsem zdroj svého rozrušení takto odstranil z výhledu, dychtivě jsem sáhl po svazku, který pojednával o obrazech a jejich minulosti. Po nalistování čísla označujícího oválný portrét jsem si přečetl následující vyhybavá a svérázná slova:

„Byla to panna nejvzácnější krásy, a stejně rozkošná jako plná veselí. A prokletá byla hodina, kdy spatřila, a zamilovala se, a provdala se za malíře. On, vášnivý, pečlivý, střídmy a již měl za nevěstu své Umění; ona panna nejvzácnější krásy, a stejně rozkošná jako plná veselí; stále rozzářená a usměvavá, skotačivá jako mladá srnka; vše milovala a všeho si vážila; nenáviděla pouze Umění, které jí bylo sokem; obávala se jen palety a štětců a dalších nelibých nástrojů, které ji obíraly o náklonnost jejího milence. Pro tuto dámu tak bylo strašné, když malíř vyslovil touhu vyobrazit i svou mladou nevěstu. Jenže byla skromná a poslušná, a po mnoho týdnů pokorně seděla v tmavé vysoké komnatě ve věži, kde světlo prosvítilo na bledé plátno jen shora. Ale on, malíř, se vrhl s vervou do díla, které se táhlo hodinu za hodinou a den po dni. A byl to vášnivý, divoký a náladový muž, který se ztrácel ve svých představách; proto *neviděl*, jak sinavé světlo dopadající v osamělé věži podlamuje zdraví a ducha jeho nevěsty, až si všichni mimo něj povšimli jejího chřadnutí. Přesto se usmívala dál a stále dál, bez jediné stíznosti, protože viděla, že malíř (který byl velmi proslulý) se svého úkolu zhostil s nadšeným a palčivým potěšením a pracoval dnem i nocí, aby namaloval tu, která ho to-

lik milovala, avšak každým dnem byla slabší a skleslejší. A vpravdě někteří, kdo na portrét pohlédli, mluvili tiše o jeho podobě, jako o ohromném divu, a o důkazu malířova umu o nic menšího než jeho hluboká láska k té, kterou namaloval tak nadmíru skvěle. Ale později, když se práce chýlila ke konci, nebyl do věže nikdo vpouštěn; neb malíř v zápalu práce pozbyl přičetnosti a odvracel oči od plátna jen zřídka, ani aby pohlédl na tvář své ženy. A *vůbec* se nedíval, zda na plátno nanáší tahy podle líček té, která seděla po jeho boku. A když uplynulo mnoho týdnů a zbývalo dodělat jen málo, pouze jeden tah na ústech a drobný odstín oka, duše dámy se opět rozjasnila jako skomírající plamen v hořáku lampy. A pak byl tah proveden a odstín nanesen; a malíř na okamžik zůstal stát očarován před dílem, které stvořil; ale hned poté, zatímco stále zíral, se začal třást, velmi zbledl, užasl a s hlasitým výkřikem ‚To je vskutku Život sám!‘ se prudce otočil, aby pohlédl na svou milovanou — *Byla mrtvá!*“

Poznámky k překladu

v představách paní Radcliffové

in the fancy of Mrs. Radcliffe

Ann Radcliffová¹ byla slavná britská spisovatelka, představitelka žánru gotického románu.

obrazů v rámech s bohatými zlatými arabeskami

paintings in frames of rich golden arabesque

Arabeska² je umělecký vzor se silně stylizovanými rostlinnými motivy.

fantaskní otupělost, která pozvolna kalila mé smysly

the dreamy stupor which was stealing over my senses

Doslova „otupělost jako ve snu, která postupně kradla mé smysly.“ Bohužel mě nenapadá lepší překlad než „fantaskní“.

v provedení, které se technicky nazývá vinětace

what is technically termed a vignette manner

Pojem „vinětace“³ v malířství označuje záměrné postupné rozmazání nebo zatmívání pozadí směrem k okrajům, aby vynikl hlavní prvek obrazu.

oblíbené hlavy od Sullyho

favorite heads of Sully

Tohle je zřejmě narážka na amerického malíře Thomase Sullyho⁴, který namaloval portréty mnoha významných osobností své doby.

jemně protkaný mareskou

filigreed in Moresque

Mareska⁵ je umělecký vzor podobný arabesce, ale méně stylizovaný. Slovo „filigreed“ znamená, že ta mareska byla buď vyrobená z filigránu⁶ (jemného drátku z drahých kovů), nebo vytvořená technikou, která ve výsledku filigrán připomíná (třeba namalovaná tenkým štětcem). Kvůli té nejednoznačnosti jsem „filigreed“ přeložil jako „jemně protkaný.“

¹ https://cs.wikipedia.org/wiki/Ann_Radcliffová

² [https://cs.wikipedia.org/wiki/Arabeska_\(architektura\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Arabeska_(architektura))

³ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Vin%C4%9Btace>

⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Sully

⁵ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Mareska>

⁶ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Filigrán>

se zrakem přilepeným na portrét
with my vision riveted upon the portrait
V originále je jeho pohled „přinýtovaný“.

A prokletá byla hodina
And evil was the hour
Slovo „evil“ je obecně „zlo“. S prokletím nemá nic společného.

kde světlo prosvítalo na bledé plátno
where the light dripped upon the pale canvas
V originále světlo „kapalo“ na plátno.

mluvili tiše o jeho podobě
spoke of its resemblance in low words
Původně jsem po delším pátrání došel k závěru, že sousloví „in low words“ znamená „prostými slovy,“ tedy opak nějakých vzletných frází. Jenže pak jsem podobné sousloví našel i v jiné povídce od stejného autora, kde jednoznačně znamená „mluvení potichu.“

malíř v zápalu práce pozbyl přičetnosti
the painter had grown wild with the ardor of his work
V originále malíř doslova „zdivočel.“

Edgar Allan Poe
Oválný portrét

Z anglického originálu The Oval Portrait
vydaného serverem Library.cz v roce 2016
přeložil Martin Doucha
První vydání, Chomutov 2016
Vydavatel: Library.cz – Martin Doucha
Kukaňova 19, Chomutov